

Nieuwe bospakketten Programma Beheer

- een reactie op het artikel
van Jaap Kuper

— Sander Wijdeven, Alterra

**Jaap Kuper geeft in een betrokken be-
toog aan dat de nieuwe bospakketten
van het Programma Beheer niet doel-
matig, weinig effectief en onzorgvuldig
zijn. Ik ben het met hem eens als hij
zegt dat in eerste instantie het doel van
de subsidiemaatregel helder moet zijn.
Vervolgens moet daaruit een vergoeding
of financiële prikkel komen om eigena-
ren te bewegen deze doelen te bereiken.
Enerzijds kan dat door compensatie
van gederfde inkomsten, anderzijds
door het stimuleren van gedrag. Daar
waar er geen inkomstenderving plaats
vindt of al in lijn met de regeling wordt
gehandeld (onafhankelijk van een ver-
goeding) is een subsidiemaatregel uiter-
aard overbodig.**

Wat is het doel van de beheerpakketten bos?
In de begeleidende stukken van de beheerpak-
ketten wordt hiervoor inderdaad slechts een
summiere richting gegeven: 'het verhogen of
behouden van natuurwaarden'. Wat deze pre-
cies zijn, of beter, hoe dit bereikt moet worden,

moeten we afleiden uit de omschreven criteria voor de beheerpakketten. De belangrijkste kernwoorden in de criteria zijn: mengingen, inheemse boomsoorten, dood hout en geen grootschaligheid (Pluspakket Verhoogde natuurwaarde). Voor Pluspakket Natuurbos geldt dn nog als extra criteria: dikke bomen en geen oogst. Dit is inderdaad een magere omschrijving van de criteria voor natuurdoelen van het Nederlandse bos.

Maar er ligt nog wel wat meer ten grondslag aan de beheerpakketten. Deze pakketten zijn namelijk gekoppeld aan de Natuurdoeltypen (Handboek Natuurdoeltypen). De Natuurdoeltypen (NDT) omvatten de doelen en de beheerpakketten zijn daarvoor de middelen waarop en waarmee de overheid wil sturen. Wat in de twee omvangrijkste Natuurdoeltypen Bos (3.64/3.65) opvalt is de veronderstelling dat

de natuurlijkheid en biodiversiteit, twee pijlers van het Nederlandse natuurbeleid, het best tot stand kunnen worden gebracht wanneer: bosstructuur en soortensamenstelling zo dicht mogelijk de natuurlijke boscomplexen benaderen. De bostypen hebben vooral grote betekenis wanneer het bos oud en uitgestrekt is, want dan alleen kan een rijke bosstructuur ontstaan met jonge tot zeer oude bomen, zowel staand als liggend dood hout en afwisseling tussen open plekken en sterk beschaduwde plekken. Dit resulteert, in combinatie met processen zoals storm, brand en begrazing, in rijke levensgemeenschappen (72 tot 84 beschreven doelsoorten). Beheer van niets doen leidt in belangrijke mate tot dit doel (naar Handboek Natuurdoeltypen).

Middelen

Zijn hiermee de doelen voldoende omschreven en zijn de criteria in de gerelateerde beheerpakketten een logisch vervolg hierop? Dat is in dit

stadium moeilijk aan te geven. Een evaluatie van de eerste periode van Programma Beheer is hiervoor essentieel. In grote lijnen passen de criteria van de beheerpakketten op de structuurbeschrijvingen in de Natuurdoeltypen. Waar ik wil me hier vooral op concentreren zijn drie aspecten die aanscherping verdienen.

Schaal

Vanuit de NDT-benadering blijkt duidelijk dat Natuurdoeltypen vooral op grotere schaal gerealiseerd moeten worden, want pas dan bieden structuur en dynamiek voldoende kansen voor de beoogde soorten. Dit komt echter nauwelijks terug in criteria van de beheerpakketten. Je kunt je afvragen of bijvoorbeeld Natuurbos de gewenste ontwikkeling zal hebben op kleinere oppervlakten (5ha areaal ondergrens), temeer daar die vaak nog in jongere (minder dynamische) ontwikkelingsstadia zitten. Een duidelijkere koppeling van schaalniveaus aan doelen en criteria/middelen lijkt mij gewenst. Dit sluit bijvoorbeeld ook aan bij het commentaar van Kuper over het voorkomen bostypen en dood hout en de ruimtelijke verdeling daarvan.

Dynamiek

De beheerpakketten beschrijven hoofdzakelijk de structuur. Vooral het ontbreken van processen of ontwikkelingsrichting (ook doelsoorten ontbreken) leidt tot een statische invulling van het subsidiemiddel van een per definitie dynamisch ecosysteem. Juist het opnemen van dynamiek in de beheerpakketten zal meer recht doen aan de ontwikkeling van de door de mens sterk beïnvloede (jonge) bossen. In dit kader zou naast begrazing, storm of brand, ook kap de dynamiek in bossen kunnen verhogen. Een resultaat van dynamiek is bijvoorbeeld het ontstaan van gaten. Kuper geeft aan dat een aanscherping naar mozaïekpatronen met gaten van maximaal 2-3 maal de boomhoogte vanuit natuurwaarde logischer zou zijn in plaats van een bovengrens voor kaalkap van 2 ha. Inderdaad kunnen de meeste boomsoorten zich daarin vestigen. Maar er zijn ook natuurwaarden aan grotere openheid gerelateerd en ontwikkelingen in grotere gaten zullen anders verlopen dan in uitsluitend kleinere gaten.

Dood hout

Het is opvallend dat het dood hout-criterium is versoepeld van 4 dode bomen (>30cm dikte) per ha naar 3, grofweg een afname van 6m³/ha naar 4m³/ha (weliswaar nu over de hele oppervlakte). In de meer natuurlijke bossen van NW-Europa ligt vaak (veel) meer dan 60m³/ha

en in Engeland en Scandinavië bijvoorbeeld adviseren ze 20-30m³/ha als ondergrens. In plaats van een verlaging, lijkt me eerder een verhoging van het toch al niet hoge ambitieniveau van belang.

Effectieve prikkel?

Ik deel de kritiek van Jaap Kuper op een niet heldere omschrijving hoe wat gerealiseerd moet worden. De huidige criteria kunnen inderdaad leiden tot vreemde, niet beoogde combinaties. Ik besef dat het lastig is eenduidig langetermijndoelen en criteria te beschrijven. De natuurwaarden van bos zijn veelal gerelateerd aan dynamiek en spontane ontwikkeling over lange termijnen. Dit in tegenstelling tot veel strakker afgebakende terreintypen met specifiek beheer zoals soortenrijke graslanden. Het is van belang scherp aan te geven welke inspanning verwacht worden om gewenste ontwikkelingen in gang te zetten. Het ambitieniveau in de doelpakketten lijkt niet al te hoog (bijvoorbeeld dood hout), zeker wanneer we dit afzetten tegen het huidige beheer. Het merendeel van de terreinbeheerders beheren al voor de start van het Programma Beheer volgens de Geïntegreerd bosbeheer-benadering met variatie in structuur en soortensamenstelling, gericht op de combinatie van natuur, hout en recreatie.

Bieden de pakketten een effectieve prikkel voor bos met meer natuurwaarden? Het Basispakket is, zoals Kuper al aangeeft, naast de openstelling, weinig uitdagend. Zelfs de criteria in het Pluspakket Verhoogde Natuurwaarde komen in grote lijnen al overeen met het reguliere beheer. In veel gevallen kan dus aangesloten worden bij het Pluspakket. De inkomstendering door het uitsluiten van kap in het Natuurbos Pluspakket is volgens de LEI cijfers gemiddeld circa €47 per ha (2003). Daar staat een weinig prikkelende vergoeding van €7,47 tegenover. Dit lijkt niet doelmatig door een mogelijke afname van dynamiek, en weinig effectief door de grote inkomstendering. Dus meer aandacht voor bijvoorbeeld schaal, dood hout en dynamiek in de criteria zou een hoger ambitieniveau uitstralen.

Daarnaast moet duidelijk zijn hoe doel, middel en evaluatie van resultaat in de regeling opgenomen zijn. Pas dan kan ook pas daadwerkelijk getoetst worden wat de ontwikkelingen zijn en waar maatregelen of aanpassing van doelen noodzakelijk zijn. ♦

Sander Wijdeven werkt bij Alterra